

שיעור 2

'אנשים אחים אנחנו'

מטרות

1. היכרות עם המושג 'אח' במקרא כמשקף את הקשר בין יחידים וקבוצות בעם היהודי כקשר משפחתי.
2. העמקת הרצון לחיזוק הקשר בין ישראל ליהדות העולם, והיכרות עם מטבע הלשון 'אנשים אחים אנחנו' כמבטא קשר זה משני צידי האוקיינוס.
3. התמודדות עם המורכבות של קשר וקרבה עם מי שרחוק ושונה.

מהלך

פתיחה

1. **תרגיל פתיחה:** כל תלמיד מתבקש לכתוב מכתב לנכד שיהיה לו בעוד הרבה שנים.

« **הנחיה לתלמידים:** כתבו לנכדים העתידיים שלכם מכתב הסבר על המשפחה אליה הם מצטרפים. פרטו במכתב: מה חשוב במשפחה שלכם? אילו מנהגים מיוחדים, או הרגלים מוכרים, עוזרים לבני המשפחה לדעת שהם חשובים אחד לשניה? ספרו על קשר מיוחד עם מישהו שהוא כמו משפחה.

(חלופה: כתבו מכתב דמיוני הממוען אליכם מסבא של סבא שלכם...)

בסיום הכתיבה נבקש ממספר תלמידים להקריא את המכתב ו/או לתלות על לוח קיר, או ליצור מצגת כיתתית משותפת.

2. **נשמיע ונקרין את השיר 'שבט אחים ואחיות'** (נספח א') בביצוע בוגרי תוכנית 'תגלית'. **נשאל:** מה הופך אותנו לאחים ואחיות? מהן המשמעויות לגבי הקשר בינינו? מהי האחריות שלנו זה כלפי זו?
3. **נאמר** שבמקרא המילה 'אח' מתייחסת לבני העם שלנו. **נשאל:** מדוע בני העם נחשבים אחים? מי יכול להיחשב 'אח' בימינו (גם אם אנחנו לא פוגשים אותו בכיתה או ברחוב)? האם יהודי שחי בארץ אחרת הוא 'אח'? מי עוד נחשב אח לדעתכם?

למידה בחברותא

4. נאמר: בשיעור הקרוב נעמיק במושג 'אח' כפי שמופיע במקורות יהודיים שונים, ונחדד יחד את משמעותה.

5. נחלק את הכיתה לחברותות (כל תלמיד יקבל עותק של דף המקורות).

דגשים למורה

« מומלץ לחלק את כלל המקורות, אך להנחות את התלמידים שעליהם לקרוא ולדון בשניים עד שלושה מקורות (כשאחד מהם הוא סיפור לוט ואברהם, ובו הביטוי 'אנשים אחרים אנחנו'). המגוון נועד להציע דוגמאות מהסיפור המקראי ומהחוק.

« נקדיש 10 דקות לעיון במקורות המקראיים (דף מקורות 1), ולאחר מכן ננחה לעבור לדיון במושג 'אחים' בהקשר של יחסי ישראל ויהדות העולם (דף מקורות 2). חשוב להסביר בקצרה מה הכוונה בביטויים 'זרמים', 'אורתודוקסים'.

« ניתן להוסיף ביאורי מילים על מנת להקל על העבודה העצמית.

אסיף במליאה

6. נשאל: למי מכם משפחה או מכרים החיים מחוץ לישראל? מי שמע על קהילה יהודית בעולם? במה בני ובנות מצווה בעולם הם האחים שלנו? אל מי אתם יכולים להתייחס לאח בדרשה שאתם כותבים?

נספח א'

לימוד במליאה במסגרת הפתיחה

שבט אחים ואחיות

מילים ולחן: דורון מדלי, עידן רייכל

(קליפ השיר)

For seven decades in my car
Have been driving, while I look afar
How past to present swiftly turns
And how my soul inside still yearns

70 שנה במכונית
אני נוסע ומביט
על מה ומה נהיה
ואיך נפשי עוד הומיה

Above Masada comes the sun
And a prayer to Jerusalem shall run
From the Kinneret and Achziv
To celebrating Tel Aviv

מהמצדה של הזריחות
ירושלים בסליחות
מחוף כנרת ואכזיב
מהמסיבות של תל-אביב

My father wished upon a well
That we all meet in Israel
And now my child is asking me
How this land has come to be?

אבי חלם והתפלל
לחיות בארץ ישראל
היום ילדי אותי שואל
מה הסיפור של ישראל

This is home, this is heart
We will never be apart
Our parents are the roots
We - the flowers, we are music note by
note
Shevet achim ve'achayot

כאן זה בית כאן זה לב
ואותך אנ'לא עוזב
אבותינו שורשים
ואנחנו הפרחים, המנגינות
שבט אחים ואחיות

The same old street, same neighborhood
Twelve sons of Jacob on their route
Together wandering around
In search of what will soon be found

אותה שכונה אותו רחוב
תריסר בנים של יעקב
אוספים ביחד נדודים
בתוך תרמיל געגועים

A man reflects his homeland's view
Engraving lines of old and new
Between the promises and prayers
A scent of oranges and pears

אדם הוא נוף מולדתו
חורט קווים בכף ידו
בין התפילות לנדרים
ריחות פרדס של הדרים

And in my mother's eyes I see
A place that's always right for me
On the guitar somebody plays
An ancient song to guide my ways

ובעיניה של אימי
תמיד אמצא את מקומי
על הגיטרה מתנגן
ניגון עתיק שמכוון

This is home, this is heart...
Shevet achim ve'achayot

כאן זה בית כאן זה לב...
שבט אחים ואחיות

From the beginning all is stitched
Piece by piece the story's built
Two words connect and meaning made
With a poet's golden thread

מבראשית הכל תפור
טלאים טלאים של הסיפור
כמו שתי מילים להתחבר
וחוט זהב של משורר

We now belong, we're family
To all my friends I say: "Achi!"
With every heartbeat in my chest
I'm from the East, I'm from the West

אני מכאן אני שייך
וכל חבר שלי כמו אח
את הפועמת בלבבי
אני מזרח מערבי

This is home, this is heart...
We - the flowers, we are music note by
note
Shevet achim ve'achayot

כאן זה בית כאן זה לב...
ואנחנו הפרחים, המנגינות
שבט אחים ואחיות

(Translated by Nadav Pat)

דף מקורות 1 - על הביטוי 'אח' במקרא

לתשומת הלב: לפניכם/ן מקורות שבהם המילה 'אח' היא מילת המפתח. במקרא היה מקובל להסתפק בלשון זכר. אנו נתייחס למושג 'אח' כמכיל אחים ואחיות כאחד.

'אנשים אחים אנחנו'

וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט אֵל נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ וּבֵין רְעִי וּבֵין רְעִיךָ כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אָנַחְנוּ. (בראשית יג, 8)

שאלות לדיון

- « אברהם מבקש לא לריב כיוון שהוא ולוט הם כמו אחים. האם אחים שרבים ביניהם כבר אינם אחים? מה יכול לעזור לאחים לריב ולהישאר קרובים? »
- « מה ניסה אברהם להגיד ללוט על הקשר ביניהם? »
- « הביטוי 'אנשים אחים אנחנו' הפך למטבע לשון מוכר בתקופה של מחלוקת. מה המסר שאני מוסר/ת כאשר אני אומר/ת למי שאיני מסכים/ה איתו 'אנשים אחים אנחנו'?

הנחייה: בנוסף למקור מספר בראשית (המופיע מעלה) בחרו שניים מהמקורות הבאים, ודונו בשאלות. (בחרו אחד מכל צבע)

'שבת אחים גם יחד'

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, לְדָוִד: הִנֵּה מָה טוֹב וּמָה נְעִים, שֶׁבֶת אַחִים גַּם יַחַד. (תהילים קלג, 1)

שאלה לדיון

« מתי הרגשתם/ן טוב ונעים יחד עם קבוצת אנשים שאינם בני משפחה? »

משה יוצא לראות את אחיו

וַיְהִי בַיָּמִים הָהֵם וַיֵּגְדֵל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אָחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו. (שמות ב, 11)

שאלות לדיון

- « האם לדעתכם/ן משה יכול היה להרגיש את סבלם של בני ישראל גם אם לא היה יודע שהם בני עמו? »
- « האם ההרגשה של 'אח' היא כאשר אני מרגיש מה שהאחר חש? או שנדרש גם לפעול ולעזור לו כדי להרגיש 'אח'? האם ההרגשה מתעוררת גם כאשר קורה משהו טוב ומשמח? »

אסור לשנוא

לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. (ויקרא יט, 17)

שאלות לדיון

« מדוע לדעתכם/ו אסור לשנוא בלב? אם זו רק הרגשה, מה לא בסדר בזה?
« המושג אח, במקרא, מיוחס לבני העם היהודי. האם המשמעות היא שמותר לשנוא אחרים (מי שאינו יהודי)?

בן קהילה שיורד מנכסיו

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך.
אל תקח מאתו נשף ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך. (ויקרא כה, 35-36)

שאלות לדיון

« הביטוי 'וחי אחיך עמך' מופיע פעמיים בפסוק אחד. מה הביטוי מדגיש על הקשר בין אחים?
« איך אפשר לגרום לעני או אדם נזקק להרגיש שהוא 'אח' ושהוא 'חי עמך'?

שניים וחצי השבטים מעדיפים את עבר הירדן

ויאמרו, אם-מצאנו חן בעיניך--יתן את-הארץ הזאת לעבדיך, לאחזה: אל-תעברנו, את-הירדן ויאמר
משה, לבני-גד ולבני ראובן: האחיכם, יבאו למלחמה, ואתם, תשבבו פה. (במדבר ל"ב, 5)

שאלה לדיון

« שניים וחצי מהשבטים שהגיעו לארץ ישראל מבקשים להישאר מחוץ לגבולות הארץ כיוון שמצאו
אדמות חקלאיות המתאימות להם. משה טוען שהם חייבים להצטרף למלחמה על כיבוש הארץ. מדוע
הם צריכים להילחם על מקום שלא יגורו בו? האם רק מי שנלחם הוא אח?

בן קהילה עני

כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצה אשר ה' אלהיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא
תקפץ את ידך מאחיק האביון. כי פתח תפתח את ידך לו והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו.
(דברים ט"ו, 7-8)

שאלות לדיון

« האם נכון לעזור רק למי שאני רואה בו אח?
« האם עצם העזרה לאחר הופכת אותו לאח של מי שעוזר לו?

מתוך: צדק חברתי במקרא: שישה עקרונות יסוד

(ד"ר בני פורת, אתר 'המכון הישראלי לדמוקרטיה', 31.12.11)

האחריות למתן הסיוע והעזרה לחלש אינה נופלת על כתפי מוסדות הציבור [...] אלא על כתפיו של כל יחיד ויחיד, המחויב לעזור לעני ולנזקק שעמם הוא בא במגע אישי. אחד הביטויים החדים שבו נשזרו מטבעות לשון ייחודיות שנרתמו להדגשת הזיקה הישירה הנרקמת בין נותן העזרה ובין מקבלה: "כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצה אשר ה' אלהיך נתן לך, לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחיק האביון" (דברים טו, ז). האביון נמצא אפוא "ברך", "באחד שעריך". הוא אינו קבצן אנונימי (=לא מזוהה) חסר פנים, אלא הוא "אחיק".

שאלות לדיון

- « מי בסביבה הקרובה שלכם/ן הוא אחיכם האביון?
- « מה ניתן לעשות כדי לסייע לו?
- « איך אפשר לגרום לו להרגיש שהוא יותר 'אח' מאשר 'אביון'?

דף מקורות 2 - המושג אחים ביחסי ישראל ויהדות העולם

נאום חברת הכנסת (לשעבר) תהילה פרידמן במליאת הכנסת (דצמבר 2020)

לחץ/י לסרטון הנאום

לפני מתן תורה, לפני קבלת מצוות, לפני כיבוש הארץ היינו בני-ישראל. משפחה. ומשפחה, גם את זה מלמד אותנו ספר בראשית, זה לא הרמוניה, זה לא הסכמות, זה מסובך מאוד. יעקב אבינו לא ויתר על אף אחד, כולם היו בניו. גם לנו אסור לוותר על אף אחד. גם לנו אין זכות לוותר על אף אחד אף פעם. צריך לומר את האמת. לנו הישראלים יש הרבה מה לתקן בעניין הזה [...]. אין לנו מושג איך נוצר המרכז היהודי הגדול בארצות הברית? מה מטריד את יהודי הונגריה? ומה מאפיין את הקהילה הגדולה בארגנטינה?

שאלה לדין

« מדוע חשוב לדעת את הדברים הללו על יהדות העולם?

אני רוצה לפנות מכאן אל אחי ואחיותי, בני העם היהודי שאיננו חי בארץ. יותר מדי פעמים בשנים האחרונות קיבלתם מהבית הזה את השדר הזה כאילו ויתרנו עליכם. יותר מדי פעמים שמעתם מילים קשות על הזרמים הלא אורתודוקסים, שרבים מכם משתייכים אליהם [...] ביום הזה אני רוצה לומר לכם – אני לא מוותרת עליכם. אנחנו לא מוותרים עליכם. אין לאף אחד זכות לוותר. **למרות מה שאתם שומעים מהקצוות שלנו, למרות מה שאנחנו שומעים מהקצוות שלכם.** יש הרבה מאוד אנשים ונשים בבית הזה ובמדינת ישראל כולה שאתם האחים והאחיות שלהם. בלי תנאים בלי דרישות. יש הרבה מאוד אנשים ונשים שלא מסתכלים עליכם במבט הצר של "איתנו" או "נגדנו", שלא בוחנים את אורח החיים גם כשלא מסכימים איתו, דווקא כשלא מסכימים איתו. יש הרבה אנשים ונשים שמאמינים ויודעים בכל ליבם ש"אנשים אחים אנחנו". עם אחד.

שאלות לדין

« לפי תהילה פרידמן, מי הוא אח לפי 'אנשי הקצוות'?

« מי הוא אח לפי תהילה פרידמן ורבים אחרים שהיא מזכירה?

« איזו הגדרה של אח מוצדקת יותר לדעתכם/ן?

עם אחד בשנים הראשונות כשמדינת ישראל היתה הפרויקט של העם היהודי. עם אחד גם עכשיו כשהעם היהודי צריך להיות הפרויקט של מדינת ישראל. אחת מהצעות החוק הראשונות שהגשתי נוגעת בחובה לשמוע את עמדתכם על החלטות שיש להם השלכה ישירה עליכם. לא לדבר עליכם בלי לדבר איתכם. אנחנו ערבים זה לזה אנחנו חייבים ללמוד לדבר זה עם זה. המדינה הזו שמבקשת להיות בית לאומי לעם היהודי היא גם שלכם. אנשים אחים אנחנו.

שאלה לדין

« מדוע חשוב הקשר עם יהודים בעולם? מה הופך אותם לאחים?

נאום הדלקת המשואות 2019, ג'ף פינקלשטיין, נשיא הפדרציה היהודית של פיטסבורג

אני משיא משואה זו לכבוד 11 חברי וחברותי אשר אהבו את ארץ ישראל ואת עם ישראל בכל לבבם ובכל נפשם, לכבוד ברית הגורל והיעוד, שלא תנתק לעולם, בין החברה הישראלית לבין יהודי התפוצות, מכל הזרמים, ומכל הדעות. אנשים אחים אנחנו! לכבוד השליחות היהודית שלנו: מול הרוע – להוסיף טוב, ומול השנאה – להרבות אהבה.

(מתוך: אתר 'כאן' 11, 8.5.2019)

רקע: טקס הדלקת המשואות הוא הטקס המרכזי של יום העצמאות בישראל. בשנים האחרונות התקבלה החלטה שאחת המשואות תודלק על ידי נציג של יהדות התפוצות. בטקס הדלקת המשואות ערב חג העצמאות התשע"ט, נבחר ג'ף פינקלשטיין, נשיא הפדרציה היהודית של פיטסבורג, להדליק את משואת יהדות התפוצות לזכר 11 קורבנות הטבח שארע ביום 27.10.18 בבית הכנסת 'עץ חיים' בפיטסבורג, פנסילבניה.

שאלות לדיון

« מה הופך אותנו לאחים לפי פינקלשטיין?

« מה דעתכם/ן על ההחלטה שביום העצמאות תושא משואה ליהדות התפוצות?